

КОСТЮЧЕНКО Олена Вікторівна,

доктор психологічних наук, доцент,

Київський національний університет культури і мистецтв,

Київ, Україна, g2069544@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7853-2670>

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МЕНЕДЖЕРА ДО УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Анотація. *Актуальність* зумовлена необхідністю підготовки менеджерів, здатних вирішити поставлені завдання на рівні сучасних вимог до управління проектною діяльністю у соціокультурній сфері. *Мета і методи.* Мета полягає у визначенні особливостей формування психологічної готовності майбутнього менеджера до управління проектною діяльністю, а також у встановленні її взаємозв'язку з успішністю цієї діяльності та професіоналізмом менеджера. *Методи дослідження:* аналіз та узагальнення загальнотеоретичних положень із теорій управління, зокрема проектною діяльністю, окремих аспектів психологічної готовності менеджерів до професійної діяльності; класифікація та систематизація складових структури психологічної готовності менеджера до управління проектами. *Результати.* Визначено сутність психологічної готовності менеджера до управління проектами; її основні складові; якості, що можуть її характеризувати; компоненти механізму її формування. Виокремлено особистісні фактори ефективного функціонування системи управління проектною діяльністю. *Висновки та обговорення.* Розкрито складність і багатоаспектність структури психологічної готовності майбутніх менеджерів до управління проектами з такими функціонально пов'язаними між собою та взаємозумовленими компонентами, як ціннісно-мотиваційний, когнітивно-оцінний, операційно-рефлексивний, особистісно-афективний. Наукова новизна полягає у виявленні взаємозв'язку означеної готовності з факторами ефективного функціонування системи управління проектною діяльністю. Результати дослідження надають можливості для визначення комплексу заходів щодо оптимізації психологічної готовності до професійної діяльності у процесі навчання, а також виявлення показників сформованості психологічної готовності майбутнього менеджера до управління проектною діяльністю.

Ключові слова: менеджмент, управлінська діяльність, проектна діяльність, управління проектною діяльністю, менеджер, психологічна готовність до професійної діяльності, професійна адаптація.

Костюченко Елена Викторовна, доктор психологических наук, доцент, Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, Украина, g2069544@gmail.com

Психологическая готовность менеджера к управлению проектной деятельностью

Аннотация. *Актуальность* обусловлена необходимостью подготовки менеджеров, способных решить поставленные задачи на уровне современных требований к управлению проектной деятельностью в социокультурной сфере. *Цель и методы.* Цель состоит в определении особенностей формирования психологической готовности будущего менеджера к управлению проектной деятельностью, а также в установлении ее взаимосвязи с успешностью этой деятельности и профессионализмом менеджера. Методы исследования: анализ и обобщение общетеоретических положений в теориях управления, в частности проектной деятельностью, отдельных аспектов психологической готовности менеджеров к профессиональной деятельности; классификация и систематизация составляющих структуры психологической готовности менеджера к управлению проектами. *Результаты.* Определена сущность психологической готовности менеджера к управлению проектами; ее основные составляющие; характеризующие ее качества; компоненты механизма ее формирования. Выделены личностные факторы эффективного функционирования системы управления проектной деятельностью. *Выводы и обсуждение.* Раскрыта сложность и многоаспектность структуры психологической готовности будущих менеджеров к управлению проектами с такими функционально связанными между собой и взаимообусловленными компонентами, как ценностно-мотивационный, когнитивно-оценочный, операционно-рефлексивный, личностно-аффективный. Научная новизна заключается в выявлении взаимосвязи обозначенной готовности с факторами эффективного функционирования системы управления проектной деятельностью. Результаты исследования дают возможности для определения комплекса мероприятий по оптимизации психологической готовности к профессиональной деятельности в процессе обучения, а также выявление показателей сформированности психологической готовности будущего менеджера к управлению проектной деятельностью.

Ключевые слова: менеджмент, управленческая деятельность, проектная деятельность, управление проектной деятельностью, менеджер, психологическая готовность к профессиональной деятельности, профессиональная адаптация.

Kostyuchenko Olena, D.Sc. (Psychology), Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine, g2069544@gmail.com

Psychological readiness of the manager for project activity management

Abstract. *Actuality.* Relevance is conditioned by the demand for the manager training who are capable to solve tasks at the level of modern requirements for managing project activities in the socio-cultural sphere. *Purpose and methods.* The aim is to determine the peculiarities of forming the psychological readiness of the future manager to manage the project activity, as well as to establish its relationship with the success of this activity and the professionalism of the manager. Methods of research: analysis and generalization of general theoretical positions on management theories, in particular project activity, separate aspects of psychological readiness of managers for professional activity; the classification and systematization of the components of the structure of the manager's psychological readiness for project management. *Results.* The essence of psychological manager readiness for project management has been determined; its main components; qualities that can characterize it; components of the mechanism of its formation. The personal factors of efficient functioning of

the project management system management system are singled out. *Conclusions and discussion.* The complexity and multidimensionality of the structure of the psychological readiness of future managers for project management with such functionally interconnected and interdependent components as value-motivational, cognitive-evaluative, operative-reflexive, personally affective. Scientific novelty consists in revealing the relationship of the specified readiness with the factors of effective functioning of the project management system. The research results provide opportunities for defining a set of measures to optimize the psychological readiness for professional activity in the learning process, as well as identifying the indicators of the formation of the future manager's psychological readiness for project management.

Keywords: management, management activity, project activity, project activity management, manager, psychological readiness for professional activity, professional adaptation.

1. Актуальність проблеми Actuality of problem

У соціокультурній діяльності більшість завдань розв'язуються на основі певних проектів із урахуванням часових, ресурсних і фінансових обмежень. Світовий досвід свідчить, що управління проектами, а саме їх планування у поєднанні з процесами регулювання і контролю, потребують фахівців зі спеціальною підготовкою, здатних вирішити поставлені завдання на рівні сучасних вимог з урахуванням соціокультурних особливостей кожної країни, специфічних проблем даного виду діяльності. Менеджмент, який у сучасній економіці є однією з визначальних сфер життя суспільства, важливим фактором його економічного, політичного, культурного та соціального розвитку, вирішальний у досягненні результативності й успішності проектної діяльності.

Психологічні питання управління універсальні для будь-якої сфери професійної діяльності, зокрема соціокультурної, оскільки об'єктом управління є людина, індивідуальні психологічні особливості якої залишаються постійними. Виникнення психології управління нерозривно пов'язано з появою Школи «людських відносин» (Е. Мейо, М. Фоллет, А. Маслоу, Ф. Герцберг та ін.).

Предметом психології управління відповідно до різних підходів є: психологічні особливості процесів переробки і генерування інформації, структури та елементів управління діяльністю, організація управління праці (інженерно-психологічний); соціально-психологічні особливості діяльності керівника, який взаємодіє із соціальним оточенням, пошук стійких рис керівників, що виявляються у способах взаємодії з підлеглими і визначають ефективність керівництва (соціально-психологічний); індивідуальна та спільна управлінська діяльність керівників організації (суб'єкт-об'єктний).

Як відомо, поняття «менеджмент» є вузьким, ніж поняття «управління», позначаючи лише один із його видів, оскільки менеджмент переважно стосується різних аспектів діяльності керівника, а управління охоплює всю сукупність людських взаємин у системі «керівники-виконавці», включаючи колективні суб'єкти управління. Поняття «менеджмент» буквально означає «керівництво людьми», а в сучасній теорії і практиці соціального управління – це процес керівництва (управління) окремим працівником, соціальною групою, соціальною спільнотою, суспільством; з англійської перекладається як «управління», «завідування», «вміння володіти», «керівництво», «дирекція», «адміністрація» тощо, що узгоджується із визначенням (Fayol, 1917, р. 11) таких основних функцій менеджменту: планувати (*prévoir*), організовувати (*organiser*), віддавати розпорядження (*commander*), координувати (*coordonner*), контролювати (*controler*), які пов'язані з іншими напрямками процесу управління.

Останнім часом виникнення нової галузі науки – проектного менеджменту (або управління проектами) – спричинило формування нової галузі психологічної науки – психології управління проектами. Це зумовлено тим, що проектна діяльність є стратегічним інструментом розвитку менеджменту, а її цілісна концепція ґрунтується на взаємодії економічних, культурних, соціально-психологічних і технологічних аспектів. За класичним підходом (Fayol, 1949) передбачено реалізацію таких основних функцій менеджменту в процесі управління здійсненням проектів: планування обсягу робіт, необхідних для виконання проекту і досягнення його цілей; організацію ресурсів для їх виконання в межах встановленого бюджету і строків; впровадження розробленої програми дій; контроль за виконанням плану або його коригування у разі необхідності; керівництво командою залучених до виконання людей.

Проектна діяльність (Kendrick, 2011) підприємства наразі є визнаною в усіх розвинутих країнах методологією інноваційно-інвестиційної діяльності. В умовах гострої конкуренції і постійної боротьби за ринок залишається актуальним не найсильніший і не найвитриваліший чи найрозумніший, а той, хто раніше створив інноваційний продукт, краще зрозумів, як вирішити невирішувані завдання, запропонував споживачеві революційне рішення раніше від конкурентів. Результативне виконання проекту протягом усього періоду його існування здійснюється за допомогою управлінських процесів, що реалізуються за такими етапами: ініціація, планування, виконання, моніторинг та контроль, завершення проекту. Необхідність управління проектами (Н. Бушуєва, В. Тимофєєва, Г. Харазій, Ю. Ярошенко, Р. Ярошенко та ін.), а саме координації використання людських і матеріальних ресурсів протягом життєвого циклу проекту за допомогою сучасних методів і технік управління для досягнення відповідного рівня прибутків учасників соціокультурного проекту, високої

якості продукції, пов'язана з масовим зростанням масштабів і складності проектів, вимог до термінів їх здійснення, якості виконуваних робіт.

На основі вищевказаного набули обґрунтування загальні принципи формування психологічної готовності менеджера до управління проектною діяльністю, а саме: врахування у цілеспрямованому розвитку тих особистісних рис і властивостей, які найкраще відповідають вимогам управлінської діяльності взагалі, управління проектами зокрема; спричинення, що дозволяє при вивченні психологічної готовності менеджера до управління проектною діяльністю врахувати систему факторів, чинників, що зумовлюють таку готовність та здійснюють вплив на динаміку, механізми її розвитку і формування; цілісного підходу, системного вивчення психологічної готовності менеджера до управління проектною діяльністю, який полягає не лише у виявленні певних особливостей психічного розвитку особистості, а й у встановленні взаємозв'язків між окремими показниками, компонентами, що зумовлюють становлення і прояв зазначеної готовності.

Стан вивчення проблеми. Проблема психологічної готовності менеджерів до управління проектами майже не вивчалася, проте окремі аспекти психології управління знайшли відображення у працях зарубіжних (В. Агеєв, Г. Андреєва, Д. Веттен, Р. Велтон, Р. Дафт, Л. Девіс, А. Коул, Б. Карлоф, А. Леонова, М. Мескон, Дж. Ньюстром, К. Фрайлінгер та ін.) й українських (О. Бондарчук, Л. Карамушка, Л. Колесніченко, П. Лушин, Я. Мартинишин, Л. Малімон, О. Можвіло, Л. Орбан-Лембрик, В. Семиченко, О. Філь, О. Харцій, Н. Хміль, О. Щотка та ін.) учених.

Наразі існує значна кількість концепцій та підходів до тлумачення сутності, структури, змісту психологічної готовності особистості до різних видів діяльності (В. Бочелюк, О. Бондарчук, Н. Волянюк, О. Винославська, Ф. Генова, Л. Карамушка, М. Левітова, П. Лушина, А. Пуні, В. Павловський, В. Семиченко, А. Столяренко, О. Тімченко, В. Шадріков та ін.).

Невирішені питання. Проте, незважаючи на значний інтерес науковців до означених питань, проблема формування психологічної готовності менеджерів до управління проектною діяльністю, як у теоретичному, так і в практичному аспекті, залишається майже недослідженою. На основі цих досліджень можна зробити висновок, що слід зауважити на формуванні та розвитку психологічної готовності до управління проектною діяльністю, що є істотною складовою професійної підготовки майбутніх менеджерів.

Недостатня розробленість у вітчизняній психології проблеми особливостей проектної діяльності, шляхів формування психологічної готовності менеджерів до управління нею як у теоретичному, так і у прикладному аспекті зумовила вибір теми цього дослідження.

2. Мета і методи дослідження

Purpose and research methods

Мета статті – визначити особливості формування, розкрити сутність, зміст, структуру психологічної готовності майбутнього менеджера до управління проектною діяльністю, а також встановити її взаємозв'язок з успішністю цієї діяльності зокрема та професіоналізмом менеджера загалом.

Методологічну і теоретичну основу дослідження становлять: загально-теоретичні засади психології управління (В. Бочарова, П. Друкер, Г. Мінцберг, А. Пригожин); теорії управлінської діяльності менеджера соціальної сфери (Т. Базаров, В. Гончаров, А. Занковський, В. Князєв, В. Рубахін, Ю. Синягін); системний підхід до теорії проектної діяльності (О. Генісаретський, В. Глазичев, О. Раппапорт, В. Розін), окремі аспекти психологічної готовності менеджерів до професійної діяльності у психології управління (В. Агеєв, Г. Андреева, О. Бондарчук, Д. Веттен, Р. Велтон, Р. Дафт, Л. Девіс, Л. Карамушка, А. Коул, М. Мескон, Дж. Ньюстром, Л. Орбан-Лембрик, В. Семиченко, К. Фрайлінгер, О. Щотка та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань були використані такі теоретичні методи дослідження: аналіз та узагальнення загальнотеоретичних положень із теорій управлінської діяльності менеджера, зокрема проектною діяльністю, окремих аспектів психологічної готовності менеджерів до професійної діяльності; класифікація та систематизація складових структури психологічної готовності менеджера до управлінської діяльності проектами.

3. Результати дослідження

Research results

Існують різні підходи до визначення основних складових психологічної готовності суб'єкта до професійної діяльності як: 1) кінцевого результату підготовки до певної професійної діяльності, яка розглядається як інтегральне особистісне утворення, що складається з мотиваційного, вольового, когнітивного, емоційного та операціонального компонентів, а також особистісні якості, адекватні вимогам професійної діяльності (суб'єктно-діяльнісний); 2) певного рівня стану психіки, який забезпечує фахівцеві високий показник досягнень, що залежить від обсягу та повноти інформації, резерву можливостей для виправлення ситуації, системи прямих і зворотних зв'язків (функціональний); у формування якої слід враховувати: 3) особливості даного явища залежно від конкретних умов (змістовний); 4) функції, які визначають психологічну готовність до життєдіяльності (соціально-функціональний); 5) характеристики елементів психологічної підготовленості та їх взаємозв'язків (структурно-

психологічний); 6) витоки психологічної готовності та їх вплив на неї (генетичний); 7) сутність, зміст психологічної готовності, її критерії та взаємозв'язок з іншими соціально-психологічними показниками (логіко-гносеологічний).

Формування психологічної готовності майбутніх менеджерів до управління проектною діяльністю зумовлене такими чинниками, що пов'язані з: особливостями розвитку держави та суспільства в даний конкретний історичний період, а саме соціально-економічна ситуація, соціальні та політичні реформи; законодавчі основи для вирішення проблем підготовки майбутніх менеджерів та ін. (макрорівень); характеристиками вищих навчальних закладів організації; характеристиками майбутніх менеджерів тощо (мікрорівень).

Зосередимо увагу на трактуванні готовності до професійної діяльності менеджера відповідно до двох актуальних підходів: як певного стану психічних функцій, що забезпечує високий рівень досягнень під час виконання того чи іншого виду діяльності («Функціональний підхід», В. Бочелюк, Ф. Генев, Л. Карамушка, М. Левітов, А. Пуні, В. Семиченко, А. Столяренко, О. Тімченко); як результату підготовки до певної діяльності («Особистісний підхід», О. Бондарчук, Н. Волянчук, О. Винославська, А. Деркач, Л. Карамушка, П. Лушин, В. Шадріков). Передусім слід зазначити, що психологічна готовність менеджера до управління проектною діяльністю у своїй структурі має такі ж складові, як і готовність до будь-якої професійної діяльності, а саме: операційну, функціональну й особистісну (Обґрунтування... Мартинишин та ін., 2017; Семиченко, 2004; Харцій та ін., 2016); мотиваційну, когнітивну; операційну, особистісну (Карамушка, 2011); мотиваційно-смыслову, когнітивну, рефлексивну, саморегулятивну (Щотка, 2004). Із позиції особистісно-діяльнісного підходу А. Деркач (2004) вважає професійну готовність цілісним проявом усіх аспектів особистості, виділяючи пізнавальні, емоційні, мотиваційні компоненти.

Готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності складається з таких компонентів: професійна орієнтація (готовність до професійного навчання), безпосередній процес опанування знаннями і вміннями у руслі відповідної професії (професійна готовність), наявність адекватних змісту діяльності якостей особистості (особистісна готовність), що забезпечують професійну адаптацію після завершення навчання до професії. Перебіг рівню готовності (не є інваріантною величиною) зумовлюється віком, досвідом навчання, індивідуальними можливостями тощо. За визначенням В. Моляко (1989), готовність до будь-якої праці є складним особистісним утворенням, свого роду системою, що включає багато компонентів, які у своїй сукупності дають змогу певній особі виконувати більш або менш успішно конкретну роботу. Вченим класифіковано такі рівні готовності: 1) високий (самостійність у постановці і

розв'язанні нових завдань, адекватність оцінки і самооцінки професійно важливих якостей, здатність до ефективного вирішення завдань в умовах дефіциту часу тощо); 2) середній (середній рівень вияву наведених якостей); 3) низький (невміння самостійно ставити і розв'язувати складні завдання, неадекватна оцінка і самооцінка професійно важливих особливостей тощо). За *В. Ганzenом* (1984), готовність – це практично позитивний стан, який пов'язаний зі ставленням до тієї чи іншої діяльності. Отже, під психологічною готовністю слід розуміти психічний феномен, за допомогою якого пояснюють стійкість діяльності людини у полімотивованому просторі.

На основі вищезначеного ми визначаємо психологічну готовність менеджера до управління проектами як комплекс знань, умінь, навичок, мотивів, особистісних якостей та психічних станів, що забезпечує ефективне управління проектами; а також складним, багатоаспектним особистісним новоутворенням, яке містить функціонально пов'язані між собою та взаємозумовлені компоненти, а саме: ціннісно-мотиваційний (сукупність цінностей і мотивів, адекватних цілям та завданням менеджерської діяльності щодо управління проектами, ставлення до діяльності); когнітивно-оцінний (сукупність знань про сутність та особливості управління проектами, що надає змоги обрати найпродуктивніші напрями роботи); операційно-рефлексивний (сукупність умінь та навичок, які забезпечують ефективне управління проектами, що вимагає термінової активізації менеджера, її залучення на певному рівні до управлінської діяльності); особистісно-афективний (сукупність особистісних якостей і станів, які сприяють успішному управлінню проектами; розподіл під час мотиваційних, вольових, інтелектуальних зусиль; оцінка ймовірності досягнення успіхів у даному виді управлінської діяльності).

Окремої уваги потребує особистісний компонент психологічної готовності менеджерів до управління проектами. Він становить сукупність таких індивідуально-психологічних особистісних якостей:

– рішучість, яка надає змоги за умов управління проектами поводитися менеджерам твердо, проте залишатися розважливими та спокійними;

– здатність до адаптаційної мобільності, яка свідчить про вміння менеджерів своєчасно реагувати на зміни, пристосовуватися до нових умов, схильність до неперервних якісних змін умов праці, здатність протистояти дестабілізуючому впливу негативних форм поведінки, швидко та ефективно запроваджувати нові ідеї задля ефективного функціонування організації (Орбан-Лембрик, 2003);

– відповідальність – це високий показник суб'єктивного контролю, емоційної стабільності, характеризується самоконтролем і стриманістю, здатністю брати на себе відповідальність за все, що відбувається.

Тобто особистісну готовність до управління проектами можуть характеризувати такі якості, як: рішучість, адаптаційна мобільність, відповідальність. Інтегральним показником особистісного компонента готовності менеджерів до управління проектами є професійна адаптація. На думку деяких психологів (Бодалев, 1998; Орбан-Лембрик, 2003), здатність адаптуватися до умов суспільства, що постійно трансформується, відбувається за рахунок психологічної підтримки особистості, зорієнтованої на актуалізацію та саморегуляцію внутрішніх можливостей і особистісного потенціалу фахівця. Адаптація є постійно динамічним процесом, під час якого виявляється не лише інтеграція особистості до соціуму, а й професійний, особистісний розвиток. Адаптація молодих спеціалістів здійснюється за рахунок психологічної підтримки особистості, зорієнтованої на актуалізацію та саморегуляцію внутрішніх можливостей і особистісного потенціалу фахівця. Ефективна адаптація є однією з передумов до успішної професійної діяльності (Березин, 1988).

Слід зазначити, що результатом адаптації як процесу входження особистості до нового для неї інформаційного, предметного і соціального середовища є розвиток особистості в соціальному та культурному плані (Костюченко, 2017). Адаптація, будучи найважливішим механізмом соціалізації особистості, може об'єктивно відбуватися як процес її розвитку (А. Реан), входження особистості у сукупність ролей і форм діяльності (Л. Буева, Ю. Кулюткіна) паралельно із визначенням оптимальних режимів функціонування особистості шляхом освоєння соціального середовища (Д. Андреева); культурне становлення особистості – процесом освоєння нею навколишнього соціально-культурного середовища (С. Безклубенко); передбачає активність особистості та призводить до особистісних змін (І. Милославова). Адаптація є одночасно процесом опанування інформаційних потоків, різноманітного соціального досвіду і напрацювання нових моделей поведінки, зміною ціннісних орієнтацій, появою нових культурних потреб та інтересів.

У контексті проблеми, в адаптації менеджера до постійно мінливих умов проектної діяльності з її інформаційними сукупностями творчості відведене істотне місце, що засвідчує така думка В. Моляко (1994): «Необхідно враховувати творчо-перетворюючу функцію свідомості, стратегіальну організацію свідомості, що дозволяє впорядкувати вміст потоку свідомості, знаходити в хаосі конкретні системи, проектувати їх і будувати, орієнтуючись також на об'єктивні показники, що задаються усіма тими вимогами, які існують в реальності» (с. 26). Саме стратегії проектного менеджменту конденсують у собі структури, що відповідають за аналіз ситуацій, оцінку нової інформації, вибір об'єктів дослідження, орієнтирів, дозволяють організувати «хаос мислення» і знайти засоби та шляхи такого впорядкування, що сприятимуть вирішенню нових уп-

равлінських завдань, завершенню творчого процесу досягненням рівноваги, гармонізацією.

Таким чином, в адаптації до умов проектної діяльності особистість менеджера слід розглядати як активно діючий суб'єкт, який відповідно до своїх можливостей та потреб перетворює інформаційне соціально-культурне середовище згідно зі своїми прагненнями, набуває нових культурних, соціальних якостей, ціннісних орієнтацій, знань, навичок тощо. Разом із тим, адаптивність ми визначаємо як одну з важливіших якостей, що забезпечує пристосування менеджера до проект-середовища, адекватність, поведінкову гнучкість, точність мислення, емоційну врівноваженість та цілеспрямованість. Ефективна адаптація є однією з передумов успішної професійної діяльності.

Ключовим є трактування *В. Шадрікова* (1982) готовності не лише як робочої мобілізації професійної та психологічної можливостей, а й як високого професіоналізму, заснованому на різноманітних, відібраних соціальним досвідом і професією резервах, компенсаціях і заміщеннях, що породжено самовдосконаленням природних даних, особистого досвіду і практики, педагогічною школою і власною професійною орієнтацією.

Серед різних особистісних факторів ефективного функціонування системи управління проектною діяльністю виокремимо такі, в яких виявляється високий рівень сформованості особистісної готовності до професійної діяльності менеджера:

- оптимізація психічних процесів і станів, актуалізація необхідних властивостей;
- здатність переходити в різні стани;
- реальна можливість змінювати стан об'єкта управління;
- цілеспрямованість як необхідність заздалегідь передбачати бажаний стан керованої системи;
- стимулювання та реалізація творчого потенціалу особистості;
- підвищення ефективності власної професійної діяльності, якомога повніше використання особистісного потенціалу людини, налагодження стосунків між членами трудового колективу, психологічне забезпечення діяльності, що передбачає вирішення проблем професійного самовизначення, професійної підготовки і підвищення кваліфікації;
- вміння в процесі медіаперцептивної комунікації вирізняти важливіше і застосовувати це для ефективності управління, а також забезпеченість повноцінною інформацією про поточний стан виробничих справ в організації (зворотні зв'язки);
- систематичне оцінювання якості управління.

Проектна діяльність, спрямована на реалізацію проекту з максимально можливою ефективністю при заданих обмеженнях щодо часу, ресурсів і якості кінцевих результатів, є однією з найперспективніших

складових професійної реалізації менеджерів, де створюються умови для їх творчого саморозвитку та реалізації творчого потенціалу, формулюються професійні компетенції, а саме полікультурні, мовленнєві, інформаційні, політичні, соціально-психологічні тощо. Крім того, проектна діяльність має такі загально визнані психологічні особливості: інтелектуальний характер предметної області проектів; зумовленість успіху проектів властивостями замовника; високий ступінь індивідуалізації під замовника, що потребує повноцінної взаємодії з ним; швидка втрата актуальності результатів; висока ймовірність потреби включення у нові, раніше не виконувані роботи, до яких необхідно адаптувати або створити методологію, технологію та систему управління; вимогливість до кваліфікації менеджерів і виконавців; високий рівень комунікативної і корпоративної культури тощо.

Психологічна готовність до складних видів діяльності (саме такою ми вважаємо проектну діяльність) має динамічну структуру, яка включає, на думку *М. Дьяченко* і *Л. Кандибовича* (1976, с. 19), усвідомлення власних потреб, цілей, досягнення яких призведе до задоволення потреб або виконання поставленого завдання; осмислення і оцінки умов, в яких будуть реалізовуватися дії; прогнозування прояву своїх інтелектуальних, емоційних, мотиваційних та вольових процесів, оцінку співвідношення своїх можливостей, рівня домагань і необхідності досягнення певного результату; мобілізації сил відповідно до завдань і умов.

На щорічному Всесвітньому економічному форумі в Давосі (Швейцарія, 2016 р.) присутні лідери вищої ланки визначили 10 актуальних професійних навичок у найближчому майбутньому, які по суті є показниками психологічної готовності менеджера до проектної діяльності, а саме: 1. Комплексне багаторівневе рішення проблем – здатність бачити суть проблем, засновуючись причиною, а не наслідком; володіння системним, цілісним підходом до вирішення будь-яких проблем. 2. Критичне мислення – спосіб мислення, при якому критично оцінюється доцільність, правдивість сприйнятої інформації, власних переконань. 3. Креативність у широкому сенсі – це здатність до творчого сприймання та мислення, творчої діяльності в цілому. 4. Уміння управляти людьми, а саме приймати головні рішення, мотивувати та заохочувати до плідної роботи співробітників, розв'язувати конфлікти всередині команди. 5. Взаємодія як система зв'язків і взаємодій між індивідами, соціальними групами, сукупність усіх соціальних відносин безпосередніх чи опосередкованих, пасивних чи активних, постійних чи ситуативних. 6. Емоційний інтелект розуміється як здатність до розуміння та керування емоціями, намірами і мотивацією інших людей і власними. 7. Формування власної думки та прийняття рішень розглядається як вольовий акт формування дії, спрямованої на досягнення мети, заснованої на переконаності діяти відпо-

відним чином. 8. Клієнтоорієнтованість. 9. Вміння проводити переговори є важливим для сучасної ділової людини, яка, стикаючись із новими партнерами, колегами і знайомими, є посередником у досягненні визначеної мети, від чого залежить успіх компанії в цілому. 10. Гнучкість розуму, когнітивна гнучкість – це здатність розуму швидко переключатися з однієї думки на іншу, а також обмірковувати кілька ідей одночасно.

Механізм формування психологічної готовності менеджера до управління проектною діяльністю складається з таких основних компонентів: організація стимулюючого енерго-інформаційного простору (предметного, соціокультурного, освітнього) для розвитку потенціальних можливостей, внутрішнього світу; організація різноманітних видів діяльності для самореалізації фахівця: соціально-комунікативної, суспільно-корисної, ігрової, фізично-оздоровчої, навчально-пізнавальної, науково-дослідницької, художньо-естетичної, туристсько-краєзнавчої, науково-технічної, декоративно-прикладної, еколого-натуралістичної тощо; організація продуктивного спілкування як умови соціального розвитку фахівця, формування позитивної «Я-концепції», культури діалогу – копітка та трудомістка діяльність, успіху якої сприяють передусім інтерактивні форми роботи, тобто ті форми та методи, які забезпечують продуктивну реалізацію проектною технології; психологічна підтримка вирішення фахівцями своїх проблем, допомога їм у самопізнанні, самооцінці, самовизначенні та самоактуалізації. Ця складова потребує системного підходу; підвищення професійної майстерності, проективної культури кадрів у сфері індустрії краси та моди. Основною рушійною силою в реалізації кожного проекту є керівник, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно турбується за своє особистісне та професіональне зростання.

У будь-якій професії є типовий набір проблем, достатньо вивчений фахівцями з управління персоналом. Якщо ж говорити про складнощі в роботі менеджера проекту, то їх може охарактеризувати такий факт. Більшість часу займають комунікації: спілкування з учасниками команди, листування з контрагентами, узгодження різних питань із керівниками структурних підрозділів, надання звітності керівництву, участь у зборах, нарадах, внутрішньокорпоративних конференціях, постійні телефонні переговори тощо. Головна складність при цьому полягає у досягненні поєднання відповідних особистісних і професійних якостей.

Виокремимо особистісні проблеми, що на різних етапах управління проектами виникають як наслідок недостатньо сформованої психологічної готовності менеджера до професійної діяльності: несприятливе самопочуття; низький рівень сформованих навичок саморегуляції, самооцінки, впевненості (в собі (страх «не вийде», «не зможу»), власному майбутньому та професійних перспективах), особистісного та професійного самовираження як проблеми «відповідного іміджу», мотивації до діяльності –

відчуття «безглуздості» або «непотрібності» своєї діяльності; труднощі у прийнятті рішень; слабка опора на себе, недовіра до людей, боязнь конфліктів або «застрягання» в них, страх бути «не зрозумілим» або «не прийнятним» для інших тощо.

Факторами успішного формування професійної готовності майбутнього менеджера проекту є психологічний супровід організації його діяльності як реалізації її функцій та завдань, а також організації режимів праці та відпочинку, відновлення розумової працездатності, вибору видів дозвіллевої діяльності відповідно до характеру й інтенсивності інтелектуальних, фізичних та емоційних навантажень у процесі основної діяльності. Ми акцентуємо увагу саме на комплексній інтегративній системі, яка включає впорядковану кількість операцій і дій, що забезпечують цільові значення, змістовні, інформаційно-предметні й процесуальні аспекти, спрямовані на активізацію когнітивної сфери, відновлення оптимального психічного стану, формування особистісних якостей, підвищення ефективності спілкування та взаємодії, засвоєння знань, напрацювання вмінь, заданих цілями професійної реалізації менеджера.

Показниками і одночасно результатами психологічної готовності менеджера до управління проектами є: досягнення ефективності проектної діяльності; оптимальна організація часу діяльності та відпочинку (темп, ритм); формування етичної і професійної культури, активності у виборі певної стратегії та відповідних тактик; розвиток вмінь привести у відповідність здібності й типологічні особистісні властивості з умовами діяльності, її можливостями та обмеженнями; врахування особливостей впливу середовища на продуктивність та ефективність діяльності; розробка науково обґрунтованого алгоритму продуктивного вирішення завдань управлінсько-проектної діяльності; самовдосконалення, усвідомлення реальних можливостей, ставлення до себе як до суб'єкта, творця проекту.

4. Висновки та обговорення результатів

Conclusions and discussion of results

Швидкоплинність соціального прогресу, динамічні зміни суспільства в усіх сферах, зокрема у соціокультурній, зумовлюють необхідність у підготовці майбутніх менеджерів до їх професійного становлення і розвитку, частиною чого є психологічна готовність до професійної діяльності.

Результати проведеного дослідження дозволяють дійти таких висновків:

1. Важливість цього феномену є безперечною в усіх різновидах управлінської діяльності, а саме психологічна готовність як система знань, умінь, навичок, мотивів та особистісних якостей майбутніх менеджерів соціокультурної діяльності, яка забезпечує ефективне управління проектами.

2. Складним, багатоаспектним особистісним новоутворенням є структура психологічної готовності майбутніх менеджерів до управління проектами, складові якої готовність до професійного навчання, професійна та особистісна готовність.

3. Особистісна готовність містить функціонально пов'язані між собою та взаємозумовлені ціннісно-мотиваційну, когнітивно-оцінну, операційно-рефлексивну, особистісно-афективну складові.

4. Формування такої цілісної системи професійної готовності майбутнього менеджера соціокультурної сфери є важливою складовою його професійного становлення, самореалізації і розвитку, а також фактором успішності в управлінні проектною діяльністю, яка спрямована на реалізацію проекту з максимально можливою ефективністю при заданих обмеженнях щодо часу, ресурсів і якості кінцевих результатів.

Наукова новизна полягає у виявленні взаємозв'язку, функціональної пов'язаності між собою, взаємозумовленості компонентів структури психологічної готовності майбутніх менеджерів до управління проектною діяльністю та факторами ефективного функціонування системи управління проектною діяльністю.

Практичне значення одержаних результатів виявляється у наданні можливості для визначення комплексу заходів щодо оптимізації психологічної готовності до професійної діяльності у процесі навчання, а також виявлення показників сформованості психологічної готовності майбутнього менеджера до управління проектною діяльністю.

Перспективним у цьому зв'язку є дослідження умов сприятливого середовища, в якому відбувається формування психологічної готовності менеджера до управління проектами.

Література

- Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. Ленинград : Наука, 1988. 267 с.
- Бодалев А. А. Акме – эффект личностного осуществления в процессе социализации и индивидуализации взрослого человека. *Мир психологии*. 1998. № 1. С. 59–65.
- Ганзен В. А. Системные описания в психологии. Ленинград : ЛГУ, 1984. 176 с.
- Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала. Москва : МПСИ, 2004. 752 с.
- Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск, 1976. 176 с.
- Карамушка Л. М., Москальов М. В. Психологія підготовки майбутніх менеджерів до управління змінами в організації. Львів : Сполом, 2011. 216 с.
- Костюченко О. В. Творчий та адаптивний потенціали як основа професійної самореалізації фахівця індустрії моди. *Актуальні проблеми психології*. 2017. Вип. 22. С. 159–168.

- Моляко В. А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности. *Вопросы психологии*. 1994. № 5. С. 86–95.
- Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ : Знання, 1989. 48 с.
- Обґрунтування парадигми менеджмент-освіти у соціокультурній сфері : монографія. За ред. Я. М. Мартинишина. Біла Церква : Видавець О. В. Пшонківський, 2017. 509 с.
- Орбан-Лембрик Л. Е. Психология управления. Київ : Академвидав, 2003. 567 с.
- Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Київ : Миллениум, 2004. 521 с.
- Харцій О. М., Перевозна Т. О., Лубенець С. В. Підготовка майбутніх спеціалістів до ефективного управління. *Наука і освіта*. 2016. № 7. С. 40–44. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2016-7-8>
- Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности. Москва : Наука, 1982. 183 с.
- Щёкин Г. В. Теория социального управления. Київ : МАУП, 1996. 408 с.
- Щотка О. П. Формування психологічної готовності студентів педагогічних університетів до професійно-управлінського самовизначення : автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. Київ, 2004. 19 с.
- Fayol H. *Administration industrielle et générale*. Paris : Dunod et Pinat, 1917. 174 p.
- Fayol H. *General and industrial management*. London : Pitman, 1949. 258 p.
- Kendrick T. *101 Project Management Problems and How to Solve Them*. New York : AMACOM, 2011. 273 p.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2018

References

- Berezin, F. B. (1988). *Psichicheskaya i psihofiziologicheskaya adaptatsiya cheloveka [Psychic and psychophysiological adaptation of a person]*. Leningrad: Nauka (in Russ.).
- Bodalev, A. A. (1998). Akme – effekt lichnostnogo osuschestvleniya v protsesse sotsializatsii i individualizatsii vzroslogo cheloveka [Acme – the effect of personal fulfillment in the process of socialization and individualization of an adult person]. *Mir psihologii [The world of psychology]*, 1, 59-65 (in Russ.).
- Derkach, A. A. (2004). *Akmeologicheskie osnovyi razvitiya professional [Acmeological basis of professional development]*. Moscow: MPSI (in Russ.).
- Dyachenko, M. I., & Kandyibovich, L. A. (1976). *Psihologicheskie problemy gotovnosti k deyatel'nosti [Psychological issues of readiness for activity]*. Minsk (in Russ.).
- Fayol, H. (1917). *Administration industrielle et générale*. Paris: Dunod et Pinat.
- Fayol, H. (1949). *General and industrial management*. London: Pitman.

- Ganzen, V. A. (1984). *Sistemnyie opisaniya v psikhologii [System descriptions in psychology]*. Leningrad: LGU (in Russ.).
- Karamushka, L. M., & Moskalov, M.V. (2011). *Psykholohiya pidhotovky maybutnikh menedzheriv do upravlinnya zminamy v orhanizatsiyi [Psychology of the training of future managers to manage changes in the organization]*. Lviv: Spolom (in Ukr.).
- Kendrick, T. (2011). *101 Project Management Problems and How to Solve Them*. New York: AMACOM.
- Khartsij, O. M., Perevozna, T. O., & Lubenets, S. V. (2016). Pidhotovka majbutnikh spetsialistiv do efektyvnoho upravlinnia [Training of future specialists for effective management]. *Nauka i osvita [Science and education]*, 7, 40-44. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2016-7-8> (in Ukr.).
- Kostyuchenko, O. V. (2017). Tvorchyy ta adaptyvnyy potentsialy yak osnova profesynoyi samorealizatsiyi fakhivtsya industriyi mody [Creative and adaptive potentials as the basis of professional self-realization of a specialist in the fashion industry]. *Aktualni problemy psykholohiyi [Actual problems of psychology]*, 12, 159-168 (in Ukr.).
- Martynshyn, Y. M. (Ed.). (2017). *Obgruntuvannia paradyhmy menedzhment-osvity u sotsiokulturnij sferi: monohrafiia [Substantiation of the paradigm of management education in the socio-cultural sphere: monograph]*. Bila Tserkva: Vydavets O. V. Pshonkivskyj (in Ukr.).
- Molyako, V. A. (1994). Problemy psikhologii tvorchestva i razrobotka pohoda k izucheniyu odarennosti [Problems of the psychology of creativity and the development of a campaign to study talent]. *Voprosyi psikhologii [Questions of psychology]*, 5, 86-95 (in Russ.).
- Molyako, V. O. (1989). *Psykholohichna hotovnist do tvorchoyi pratsi [Psychological readiness for creative work]*. Kyiv: Znannya (in Ukr.).
- Orban-Lembryk, L. E. (2003). *Psykholohiya upravlinnya [Psychology of management]*. Kyiv: Akademydav (in Ukr.).
- Schyokin, G. V. (1996). *Teoriya sotsialnogo upravleniya [Theory of social management]*. Kiev: MAUP (in Russ.).
- Semichenko, V. A. (2004). *Problemy motivatsii povedeniya i deyatelnosti cheloveka [Problems of motivation of human behavior and activities]*. Kiev: Millenium (in Russ.).
- Shadrikov, V. D. (1982). *Problemy sistemogeneza professionalnoy deyatelnosti [Problems of systematization of professional activity]*. Moscow: Nauka (in Russ.).
- Shchotka, O. P. (2004). Formuvannya psykholohichnoyi hotovnosti studentiv pedahohichnykh universytetiv do profesyno-upravlinskoho samovyznachennya [Formation of psychological readiness of students of pedagogical universities for professional-managerial self-determination]. *Avtoref. kandydatskoi dysertatsii [Abstract of thesis candidates dissertation]*. Kyiv (in Ukr.).

Received 18.02.2018